

suum pendere, ut post Loke contendunt omnes Sensistae; nam idea nostri ego, ut vidimus n° 45, ideae quoque veri, boni, honesti, justii, etc. in genere, nulla prorsus ratione a sensibus pendent; quin imo (quod dictum sit contra Materialistas) ipsae ideae universales per abstractionem factae sunt opus solum intellectus et non nisi occasionem remotam a sensibus repetunt, ut ex earum genesi et ex n° 51 et 52 luculenter colligitur. Quod diximus de ideis veri, boni, etc. in Psychologia probabitur; hic vero juvat dumtaxat advertere subdolum agendi rationem hujusmodi Sensistarum, qui licet aequae Cartesianorum ac Peripateticorum placita omni conatu respuere atque ipsam docendi methodum prorsus convellere aditantur, principium tamen illud scholae peripateticae, nihil est in intellectu, quod non fuit in sensibus, suum fecerunt, vehementerque adamarunt; non alia sane, ut videtur, ratione nisi ut terribili materialismo (quod intellige de Sensistis malae fidei) facilem aditum aperirent; unde etiam ortum suum agnoverunt nefanda systemata, omnes animae nostrae facultates ad sensibilitatem et hanc ipsam ad variam corporis organisationem, nervorumque ac fibrillarum motum reducentia: sed de hoc alias.

ARTICULUS VI.

DE VI RELATIONEM IDEARUM MEDIATE PERCIPIENDI, SEU DE CERTITUDINE CONCLUSIONIS

58. In omnibus ratiociniis, quibuscumque propositionibus coalescant, formalis veritas conclusionis a principiis identitatis et discrepantiae dependet; materialis autem a natura propositionum in se desumenda erit. Si enim ambae praemissae in se spectatae fuerint a priori, erit quoque materialis veritas conclusionis a priori e. g. totum est majus sua parte; atqui genus est totum, species sunt partes; ergo genus est majus qualibet specie sua: tale ratiocinium vocatur purum. Mixtum erit quando alterutra praemissarum fuerit a posteriori et tunc conclusio, materialiter spectata, erit quidem metaphysice, sed hypothetice tantum certa e. g. figura habens quatuor latera aequalia, est quadratum; atqui haec tabula habet quatuor latera aequalia; ergo est quadratum: cum minor sit experimentalis, in hypothesi tantum ejus veritatis intrinsece repugnabit, ut haec tabula non sit quadratum. Ratiocinium empiricum constituunt ambae praemissae a posteriori

e. g. in terram projecta semina fructum adferunt; atqui nunc projiciuntur semina in terram; ergo fructum adferent: conclusionis veritas materialis non excedet physicam certitudinem praemissarum. Idem dicatur de conclusione, si utraque aut alterutra praemissarum foret probabilis tantum.

Prima et ultima ratiociniorum denominatio, pendet a distinctione judiciorum, seu cognitionum nostrarum in empiricas et rationales stricte tales seu puras, quae a sola mente, ut rationali, efformantur et etiam a simpliciter intellectualibus solent discriminari. Ad intelligendos autem philosophos, praesertim germanos, advertendae sunt quoque aliae cognitionum divisiones in analyticas et syntheticas, theoreticas et practicas etc. quae omnia non sunt confundenda cum ratione theoretica et pura a Kant invecta, diversisque formis intellectualibus quas categorias nominat et de quibus alibi loquimur. Itaque philosophi hujusmodi judicia seu cognitiones vocant simpliciter intellectuales e. g. circa genera et species, easque a pure rationalibus, quae in Mathesi e. g. versantur circa aequalitatem linearum, angulorum, etc. distinguunt: quatenus illae supponunt aliquod fundamentum in praecedentibus perceptionibus sensibilibus vel empiricis, istae autem nequaquam, suntque pure rationales. Analyticae dicuntur cognitiones, in quibus ex ipsa analysi subjecti eruitur ratio tribuendi illi praedicatum; syntheticae e contra, quando velut ab extrinseco praedicatum adjicitur subjecto; ideoque analyticae cognitiones sunt semper a priori, syntheticae a posteriori: unde falsitatis arguitur nonnullorum doctrina a Kant mutuata, dari scilicet aliquas cognitiones a priori, quae tamen sunt syntheticae e. g. $7 + 5 = 12$, mundum habere initium, in mutationibus corporeis nullam materiae partem perire, etc. non enim, sicut adversarii fieri supponunt, in primo judicio convenientiam detegimus per successivam additionem numerorum $7 + 1 + 1 + 1$, etc. sed ex ideis numeri 7 et 5 jam efformatis et ad invicem collatis aequalitatem cum 12 inferimus; sicut nec per additionem alicujus extrinseci conceptus, sed ex natura contingentiae mundi, ipsum debere habere initium, et ex natura perfecti interitus seu annihilationis, ad quam praestandam mutationes viresque corporum minime sufficiunt, nullam partem materiae in permutationibus rerum corporearum revera perire detegimus. Illa judicia cognitiones theoreticae vocantur, quae solum veritatis intuitum pro objecto habent e. g. Existit Deus; practicae vero, quae operationem respiciunt e. g. Deus est colendus: unde etiam ra-

tio theoretica et practica significationem et denominationem accipit. De his omnibus videatur Imre (1).

59. In omnibus porro hisce ratiociniis formalis veritas est metaphysica; posita enim legitima applicatione principiorum identitatis et discrepantiae, absolute repugnabit conclusioni falsum subesse, cum hujusmodi principia aeque ac principium contradictionis omne erroris periculum excludant.

Praeterea tamquam certum habemus, posse nos ratiocinando invenire veritatem prius a nobis incognitam, quod et ex natura ipsa demonstrationis, quae secus foret mera declaratio, et ex progressu scientiarum, nec non ex quotidiana, ut ita dicam, experientia eorum, qui severioribus disciplinis operam navant, evidenter colligitur.

Nec moramur iis, quae auctor quidam recens congerit in contrarium, videlicet non posse quaeri quod non cognoscitur, quia ignoti nulla cupido: animus inveniendi veritatem incognitam eam crearet et sic esset e. g. Deus, inveniendi notionem Dei: veritas est aeterna et omnis veritas quae inveniretur, aut jam ab antecessoribus nostris cognoscebatur vel in principiis unde deducitur includebatur (2); ergo non est nova.

Resp. ut quaeratur veritas incognita, sufficit radicalis quaedam et implicita ejusdem cognitio et sic non quaeretur aliquid absolute ignotum. Nova veritatis cognitio nec subjective nec objective importat educationem alicujus rei *ex nihilo sui et subjecti*; ergo nullam creationem. Veritas quidem in se est aeterna, sed cognitio ejusdem potest esse et est plerumque, saltem *relate ad nos* nova, ideoque parum refert, quod alii eam antea cognoverint. Nexus vero principiorum cum veritate quaesita non officit, quia novitas cognitionis in ipso hoc nexu detegendo consistit.

Hoc posito, assertionem nostram sic enunciamus: *Ratiocinio formaliter et materialiter recto potest acquiri cognitio veritatis prius incognitae, et conclusioni inde deductae falsum subesse non potest, juxta naturam principiorum ratiocinii materiam constituentium.*

60. Assertionis pars altera, quin probetur aut possit probari, inde elucet, quod de formali veritate recte instituti ra-

(1) Tom. II. Introd. et parte 1. *Metaphys. purae.*

(2) Vide quomodo haec dicta discipuli congruant cum verbis magistri et antecessoris De La Mennais *Essai sur l'indifference en matiére etc.*, tom. 2. pag. 408. et 409.

tiocinii dubitare non liceat, quin de ipsis primis rationis principiis dubitemus. Materialis veritas ratiocinii facile deprehenditur; nam et qui ratiocinatur tenetur et cui ratiocinando aliquid ostenditur, potest et debet exigere, ut modus assignetur, quo veritas praemissarum ex aliquo judiciorum fonte descendit. Tota igitur praesens quaestio ad hoc reducit, quomodo nempe constet nobis nos recte ratiocinatos fuisse; at regulae (nº 19) expositae vel sunt immediate evidentes vel proxime reducuntur ad principia identitatis et discrepantiae: earum itaque applicatio probatione non eget. Deinde cum regulae istae sint practicae non speculativae, eas in casu particulari recte applicatas fuisse, nosque ad id debitam attentionem fecisse, est factum nobis internum, cujus certitudinem simplex reflexio ad regulas illas et nosmetipsos sufficienter manifestat. Hinc vero facile in primis dissolves omnes illas difficultates, quae ex abusu ratiocinii peti solent.

61. Dicunt enim 1º quovis tempore ratiocinando plures deceptos fuisse; nihil tam certum esse quod impugnari, nihil tam falsum quod propugnari ope ratiocinii nequeat; quod modo ratiocinando verum esse concludimus, id plerumque ut falsum deinceps rejicimus. Idipsum suadent infinitae propemodum philosophorum contentiones.

Resp. *Dist.* et haec omnia evenerunt et eveniunt ex ratiocinio recte instituto, *nego*: secus *conc.* vel *trans.* Fatemur quidem, ratiocinia non recte instituendo, plures quovis tempore hallucinatos fuisse, sed hoc non est ad rem. Ostendant adversarii, quod ex ratiocinio formaliter et materialiter vero haec omnia sequantur et tunc aliquid conficiant. Insuper absolute falsum est, quod secundo loco ponitur; proferant enim, si valent, aliquod sophisma, quo apparenter saltem aut impugnent veritatem alicujus principii a priori, aut defendant aliquid illi contradictorium. Philosophorum contentiones originem habent non ex eo quod dubitent de certitudine legitima conclusionis, sed quod in conficiendis demonstrationibus a principiis dubiis vel tantum probabilibus frequenter proficiantur.

62. Opponunt 2º. Nequit prorsus constare de veritate rectae ratiocinationis; id enim fieret ope ratiocinii ac proinde committeretur circulus vitiosus.

Resp. *Nego ant.* et probationem. Quae dicta sunt (n. 59 et 60) satis ostendunt, quibusnam fundamentis conclusionis certitudo innitatur, neque hoc exponendo circu-

lum vitiosum admittimus; non enim ratiocinando assumptum probamus, sed tantum ob oculos ponimus ea, quae per se nota sunt, quaeque sine absurditate in dubium revocari non possunt; ac proinde sine probatione admitti debent.

Urgent I°. De conclusionis veritate semper dubitare possumus: 1° ob fallibilitatem nostrae memoriae, quae in ratiocinando potest nobis suggerere notiones falsas; 2° quando de eadem quaestione fit controversia, ex sola rectitudine ratiocinii nunquam determinabitur, uter contendendum melius ratiocinetur, nisi recurramus ad auctoritatem aliorum, ergo etc.

Resp. *Nego ant.* Ad 1^m probationem, *Dist.* memoria potest suggerere, etc. nisi adhibeatur debita attentio et reflexio, *conc* secus, *nego*. Quando ratiocinamur ex ideis vel principiis, quae animo sunt actu praesentia, locum non habet memoria proprie dicta seu accepta pro facultate recognoscendi ideas earumque nexum. Quod si revocandae forent aliquae cognitiones alias habitae, posita reflexione super nos constare poterit, an eas eodem nexu, ordine et perspicuitate apprehendamus, quo olim fuerant apprehensae (1).

Ad 2^m probationem, *Nego ant.* et rationem additam, in sensu explicando. Nisi quaestio quae agitur, ad fidem et mores pertineat (in his enim dirimendis ad Ecclesiam fidei magistram infallibilem semper recurrendum est) in aliis quibuscumque quaestionibus mere philosophicis ille contententium verum assecutus censendus erit, qui assumptum suum solidis et ex debito fonte depromptis rationibus probat. Nec obstat, alium quoque existimare se solidis aequè rationibus non destitui; nam earum debilitas aut fallacia ipsa per se de animi pertinacia vel partium studio illum arguet, cordatosque homines ab ejus sententia retrahet. Vide quae diximus (2) alias. Nec multum prodesset, te ab aliis de tua demonstratione consilium petiisse (quod profecto utile est in rebus praesertim diffi-

(1) Haec si animadvertisset De La Mennais non tam universaliter asseruisset, loco superius memorato pag. 19. et 20. *lorsque nostre esprit compare, infère, conclut, que fait-il que mettre en oeuvre les matériaux que lui fournit la mémoire? . . . nous ne saurions nous assurer que nos réminiscences ne sont pas de pures illusions. . . . Ainsi nous n'avons aucune certitude que la mémoire ne nous, trompe point.*

(2) Artic. II. n. 42. ad oppositionem II.

cilioribus); forte enim et adversarius tuus magna vel etiam majori quam tu, erit stipatus caterva suam opinionem approbante.

Urgent II°. Ratiocinia pura nullam cognitionem realem animo praebent; empirica nihil certi suppeditant: illa enim ex mere abstractis et idealibus, haec vero ex principiis experimentalibus coalescunt. Deinde, naturale est animo nostro prius singularia quam universalia cognoscere et veritas universalium pendet a singularibus, non vice versa; in ratiocinio autem oppositum accidit.

Resp. ad 1^m, *Nego* utrunque. Rationes additae nihil valent; cognitio realis non solum illa dicitur, quae respicit objectum existens, sed etiam quae pro objecto habet notas compossibiles; per hoc enim opponitur nihilo et chimaericis ac arbitrariis conceptibus; tales autem cognitiones praebent ratiocinia pura; in empiricis porro, materialis certitudo conclusionis physica erit, juxta naturam praemissarum.

Ad 2^m, *Dist.* 1^m partem: Naturale est animo, etc. in quibusdam ideis efformandis, *conc* in ratiocinando, *nego*. *Dist.* 2^m partem.: Veritas universalium pendet, etc. in principiis a posteriori et inductione, *conc.* a priori, *nego*. Et haec postrema distinctio patet ex n° 57: non eadem est ratio progressus in ratiocinando et in quibusdam ideis universalibus efformandis. Cum enim, ut in loco nuper indicato monuimus, non omnes ideae universales fiant per abstractionem, ac proinde singularium cognitionem praesupponant, jam hoc ipso, ex principio isto universali e. g. *suum unicuique est reddendum* a sensibus et experientia independenti, poterit optime inferri notio haec particularis, scilicet fures obligari ad res ablatas restituendas (1). Quamquam hoc locum etiam habeat in ratiociniis empiricis, ubi praemissae certitudinem suam non mutantur ex enumeratione casuum singularium, sed a principiis: *praeteritum est simile futuro; causae similes producant effectus similes*, in quibus fundatur constantia legum physicarum.

Haec postrema animadversio ostendit, non fieri circulum vitiosum, sicut quidam vellent, ex eo quod certitudo physica dicatur (n° 36) fundari in constantia legum physicarum

[1] Potest etiam adverti, falsum esse, dum ratiocinamur, semper aliquid ex universalibus principiis inferri; syllogismus enim potest constare solis propositionibus singularibus e. g. Maria est Mater Christi; atqui Christus est Deus: ergo Maria est Mater Dei.

et quod haec ipsa constantia sit physice certa. Etenim constantia legum physicarum in genere est metaphysice certa, utpote fundata in nuper memoratis principiis, ad quae, ut vult Pallavicinius (lib. *De bono*) tamquam certa habenda, ab ipsa rationali natura impellimur; vel in ipsa divina sapientia, quae non potest sinere continuam harum legum mutationem: secus et inordinatio constans in rerum natura adesset, et nullam fixam normam actiones suas moderandi homines haberent; quod utrumque sapientiae auctoris naturae adversatur, praebetque motivum metaphysicae certitudinis pro constantia legum physicarum in genere. Quod vero eventus earum legum in particulari sint tantum physice certi, non officit; quia hoc innuit dumtaxat, talem esse constitutionem legum physicarum, ut in casu particulari exceptionem quandoque habere valeant.

ARTICULUS VII.

DE IMPULSU NATURAE RATIONALIS AD QUAEDAM JUDICIA PONENDA,
SEU DE SENSU NATURAE COMMUNI.

63. *Vis illa, qua homines rationis usum assecuti impelluntur ad quaedam judicia ponenda, quae mores et vitam socialem praesertim respiciunt, appellatur Sensus naturae communis.* Constat enim omnium saeculorum experientia et ex monumentis antiquitatis, apud diversas nationes viguisse quaedam constantia uniformia et communia judicia e. g. *suum unicuique esse reddendum, aliquid Numen existere, etc.* Haec autem judicia neque ab educatione, neque a praesudiciis, opinionibus, spe aut timore, neque demum ab auctoritate aliorum ortum habuisse manifestum est, cum omnes istae causae pro diversitate regionum, aetatum, conditionum variae sint; restat igitur ut ab ipsa rationali natura, quae in omnibus constanter et uniformiter est eadem, proveniant: non eodem tamen modo quo veritates immediate aut mediate evidentes, a rationali natura derivantur. Nam relate ad omnes vel saltem ad maximam hominum partem, judicia haec veritatem suam immediato intuitu non manifestant et in iis etiam hominibus deprehenduntur, qui subtilia ratiocinia nunquam instituerunt; sed ex caeco quodam et necessario impulsu haec judicia nascuntur, ita ut, etiamsi homo practice alia agat, speculative tamen, ad sic et non aliter in communibus hisce notionibus iudicandum impellatur.

Atque hinc sumi potest argumentum veluti a priori ad probandum debere dari talem propensionem seu impulsus nostrae rationis; Deus enim et natura, sicut nihil frustra operantur, ita non desunt in necessariis. Jam vero, quia veritates aliquae ad vitam rationalem recte instituendam maxime necessariae e. g. *existere aliquod Numen, ipsum esse providum, dari aliam vitam post praesentem, etc.* non sunt objectum sensus intimi, sensuum externorum aut humanae auctoritatis, et aliunde immediato rationis intuitu non percipiuntur, nec ope ratiocinii a maxima hominum parte detegi valent; jam, si talis rationis impulsus seu medium eas cognoscendi non haberetur, natura deesset in necessariis; non secus ac frustra aliquid operaretur, si de veritatibus aliorum criteriorum e. g. de existentia nostri *ego, solis etc.* suadente ipsa ratione, deberemus ope hujus impulsus iudicari.

64. *Judicia haec absoluta certitudine gaudere evidens est.* Etenim cum ex una parte sint communia, constantia et uniformia et ab invitis etiam pectoribus erumpant, ex alia vero parte a natura rationali, cujus est nos in verum ducere, procedant; si falsa forent, jam constanter, uniformiter et invincibiliter rationalis natura nos in errorem *per se* impelleret, quod repugnat; esset enim simul rationalis et non rationalis, deficiendo a munere suo: ergo sine aperta contradictione, etiam objectiva certitudo horum iudiciorum nequit in dubium revocari. Nam si vel semel admittatur, rationalem naturam *per se* nos in errorem trahere aut posse nos dubitare de veritate iudiciorum, quae ipsa duce feruntur, de omnibus aequae dubitandum et ad absolutum scepticismum perveniendum erit, quod totam destruit rationalitatem nostram.

65. Sed apprime distinguendus est *sensus naturae communis* 1.º a simplici *Consensu communi*: ubicumque enim adest *sensus communis*, adest etiam *Consensus*, sed non vice versa; cum et de immediate per rationem cognitis principiis consensus habeatur et non repugnet consensionem cum errore sociari, si aliunde quam a natura rationali oriatur; dum nimirum aut ex solo numero ita iudicantium aut ex apparentibus sensuum relationibus, aliisque animo praesumptis opinionibus, aut perversa majorum institutione aut sine aliis debitis requisitis iudicium feratur, sicut accidit circa motum solis, non existentiam antipodum; etc. 2.º ab *Auctoritate universali*, quam nonnulli venditant. Haec enim revera non existit et ex mente istorum auctorum se deberet extendere ad omnem prorsus cognitionem nostram, tamquam regula gene-

ralis et unica sicut vidimus (1); unde multum differt a sensu naturae communi, cujus objectum sunt judicia, quae sensu intimo, immediato vel mediato rationis intuitu aut sensibus externis non comparantur. Praeterea humana auctoritas, ut videbimus, proprio sensu accepta, ad facta sensibilia tantum se porrigit et essentialiter praesupponit certas aliquas rationales cognitiones ab hac auctoritate independentes.

66. Opponunt I.^o Nulla sunt hujusmodi judicia communia constantia et uniformia; 1.º Plures semper extiterunt athei. 2.º Plerique populi nefandissima scelera contra prima moralitatis principia perpetrabant e. g. parentes in-honorando, furtum permittendo, etc. ergo.

Resp. 1.º Argumentum non esse directum; nos enim nunc supponimus talia judicia extitisse; nec de aliquo eorum in particulari agimus, sed tantum de motivo certitudinis.

Resp. 2.º *Nego ant.* et 1.^m probationem, eam intelligendo de atheis proprie dictis. Etenim, ut jam suo tempore Tullius animadvertit: *Multi de iis (diis) prava sentiunt: id enim vitioso more effici solet; omnes tamen esse vim et naturam divinam arbitrantur* (2). Quod si sermo esset de atheis improprie dictis, seu iis, qui ita perverse vivunt, ac si Deus vindex scelerum non haberetur, vel qui verbis asserunt, se non impelli a natura rationali ad judicandum existere Numen aliquod, ipsis cum Seneca respondendum erit: *Mentiuntur qui dicunt, se non sentire Deum: nam etsi tibi affirmant interdum, noctu tamen et soli dubitant* (3). Insuper notetur, certitudinem horum judiciorum nos non desumere ex numero ita sentientium, sed ex impulsu rationalis naturae; ideoque non est opus contendere, apud omnes homines, nullo excepto, ea extitisse. Sed de his uberius, ubi de Numinis existentia agemus.

Ad 2.^m probationem dico, scelera enumerata non probare, illos populos ignorasse prima moralitatis principia. 1.º Quia haec scelera plerumque proveniebant ex apparenti quadam collisione notionum vel prava applicatione notionis generalis ad casum particularem. 2.º Quia impulsus rationalis naturae ad ista judicia ponenda, respicit intellectum; et voluntas libera semper manens, potest a dictamine intellectus recedendo, ad nefandissima crimina hominem pertrahere, praeser-

(1) *Hujus partis* articul. II. n. 40. et 42. Urgent.

(2) *Tusculan. quaest.* I. I. c. 13.

(3) *De ira* I. I.

tim corruptione morum et pravis aliorum exemplis subsidium ferentibus [1].

Urgent. I.^o *Judicia haec licet communia, possunt esse falsa et de facto talia inventa sunt e. g. circa non existentiam antipodum, motum solis, polytheismum, etc.*

Resp. *Dist. ant.* *Judicia haec, etc. si non proveniant ab impulsu rationalis naturae, conc. secus nego.* Distinctionis ratio ex n. 65. patet. *Exempla allata non sunt ad rem, cum hujusmodi judicia non spectent ad sensum naturae communem; sed ob apparentes rationes duo prima ferebantur, aliud praecipue ex corruptione morum originem traxit et naturae rationalis vocem semper sibi oppositam habuit.*

Urgent II.º *Etiam quaeveniunt ab impulsu rationalis naturae possunt esse falsa; non enim repugnat universalis inclinatio rationis in falsum, sicut non repugnat propensio voluntatis in malum.*

Resp. *Nego ant.* et probationem, siquidem utrumque repugnat. *Constat enim intima et universali omnium hominum experientia, dari in nobis naturalem tendentiam in verum et in felicitatem, sub indistincta ratione boni cujusdam perfecti; ergo si in nobis daretur etiam naturalis tendentia in errorem seu falsum et in malum, quod per se opponitur felicitati, adessent in animo nostro naturales proprietates sese invicem destruentes, quod repugnat.* Dixi *naturales*, quia non loquimur de habitu quodam ad malum morale seu peccatum, qui ex consuetudine potest acquiri; vel de pronitate ad peccandum, quam ob Adae culpam omnes contraximus.

67. Opponunt II.º *Judicia haec pro maxima hominum parte sunt inutilia; rudes enim nequeunt investigare, utrum alii homines similiter ac ipsi sentiant.*

Resp. *Nego ant.* et *Dist.* probat. *Haec investigatio non est semper necessaria, ut certi simus unde haec judicia dimanant, conc. secus, nego.* Cum ex una parte ad haec judicia ponenda necessario impellamur, ex alia vero, eadem ju-

[1] *Inhonoratio parentum e. g. dum quidam barbari senio aut aegritudine confectos interficiebant vel avibus dilaniandos projiciebant, interdum potuit provenire ex inordinato commiserationis affectu, ne diutius affligerentur, aut ex ratione boni communis, ne eidem impedimento forent. Furti autem sub quibusdam conditionibus permissio, hoc ipso quod a libera voluntate civium procedebat, juri in res proprias renunciantium, omni inordinatione destituta erat; cum furtum sit ablatio rei alienae, domino rationabiliter invito.*

dicia pravis cupiditatibus, amori proprio et perversae educationi communiter sint adversa, certi esse possumus, ea a natura rationali habere originem, licet non sciscitemur alios homines, an similiter sentiant. Quod si quandoque dubium occurreret, poterit quis consulere aliquos, sed omnes necesse non est, neque ab ipsorum iudicio desumendum erit certitudinis motivum; secus illi, qui ab infantia in idolorum cultu, aliisque superstitionibus enutriti fuerunt, miseri et excusabiles forent, si in rationali natura propria velut insculptum non haberent, quid sit quod deceat, quid turpe, quidve honestum, quid fugiendum, quidve amplectendum sit; ipsis vero impossibile erat, consulere traditionem et consensum universalem, cum vix scirent alias existere nationes, praesertim quod et apud illas nationes, excepta Judaica, eandem specificae superstitionem regnare deprehendissent.

Ex modo dictis facile colligitur responsio danda illis, qui dicerent, non a rationali natura, sed a traditione primorum parentum iudicia haec originem traxisse. Nam licet hoc per successivas generationes fieri potuisse concedamus, tamen nisi etiam ratio ipsa homines impelleret ad haec iudicia ponenda, non fuisset sufficienter humano generi provisum. Etenim Ethnicorum traditio, prava exempla, morumque corruptio constanter his veritatibus adversabatur. Patet insuper, inter ethnicas et barbaras nationes non fuisse hanc excellentem educationem filiorum, vi cujus parentes imbuerent filios necessariis cognitionibus ad vitam rationalem recte instituendam, et nihilominus iudicia ista, in sua saltem generalitate, conservata sunt. Si solis demum parentibus relinqueretur onus instruendi filios, etiam nunc videremus passim tenebras ignorantiae.

Urgent. Certitudo iudiciorum sensus naturae communis est indigna philosopho; cum sit tantum moralis. Ita Bayle [1].

Resp. *Nego ant.* ad probationem, *transeat ant.* et *neg. consequens.* Ostendimus iudicia sensus naturae communis falsa esse non posse, quin natura rationalis esset simul rationalis et non rationalis; ergo oppositum intrinsece repugnat; ergo dici potest, certitudinem hanc esse metaphysicam, ita ut nec Deus possit contrarium praestare. Nos quidem non recurrimus ad hypothesim repugnantiae ex parte Dei, ne circum vitiosum committamus, cum argumento isto in posterum

[1] *Dictionaire Art Pyrrhon.*

utamur ad probandam Dei existentiam: at hoc non minuit intrinsecam oppositi repugnantiam, ac proinde non tollit metaphysicam certitudinem. Dato demum quod certitudo ista esset tantum moralis, non ideo censeretur indigna philosopho; cui vel maxime expedit acquiescere omni verae certitudini, quae ex principiis naturalibus eruitur, quaeque necessario debet esse diversa pro diversitate motivorum. Recolantur dicta n.º 36.

ARTICULUS VIII.

DE CORPORUM EXISTENTIA.

68. Sensus nostri sunt corporei; ergo antequam de certitudine cognitionum, quas ope sensuum acquirimus, disseramus, corporum existentia probanda est invictis argumentis adversus Idealistas, quorum agmen Georgius Berkeley ducit (1), quique ideas dumtaxat in mente nostra versari, corpora vero non existere autumant. Idealismus hic in multiplex est differentia; *dogmaticus* nempe, dum quis contendit, posse revera demonstrari non existentiam corporum; *scepticus*, dum asserit, nullam pro utraque parte hac de re posse afferri solidam rationem; *mysticus*, dum tota ratio persuasionis de objectiva et reali corporum existentia, solis facultatibus animae nostrae vel modo cuidam cogitandi tribuitur; *egoisticus* tandem, quando ad solam de subjecti nostri existentia certitudinem, vis omnis demonstrationis vel intrinsecae nostrae persuasionis coarctatur. Malebranche non negat existentiam corporum, sed sola Dei revelantis auctoritate eam nobis innotescere asserit (2). Antequam propositum nostrum ostendamus, tria sunt praenotanda.

1.º *Idearum sensilium* nomine in hac quaestione nihil aliud intelligimus, quam affectionem animi nostri, quae dum adest, exhibet nobis aliquid ut actu praesens, quod *corpus* nominamus.

2.º *Corporis* nomine venit objectum, a mente nostra distinctum, *extensum, resistens et impenetrabile*; praescin-

(1) *Dialogues entre Hylas et Philonous.* Amsterd. 1750.

(2) *De la recherche de la vérité t. 1. l. 1. ch. 10. et t. 2. l. 6. p. 2. ch. 6.* Amsterd. 1688.